

Mozaïek in de basiliek Sant' Appolinare Nuovo in Ravenna (midden 6^e eeuw)

Inleiding

Mag ik beginnen te bekennen dat ik meer heb met het feest van Driekoningen zoals het genoemd wordt [eigenlijk EPIFANIE van het Griekse Epiphaneia (Επιφάνεια afgeleid van phainein) dit is: 'tonen', 'aan het licht brengen' oftewel openbaring van God] dan met Kerst.

Tot het midden van de vierde eeuw werd Kerstmis zoals wij het kennen niet gevierd en de Oosters orthodoxe kerken [die de Juliaanse kalender volgen] vieren het Kerstfeest als openbaringsfeest nog steeds op 6 januari. Oorspronkelijk vierde men drie gebeurtenissen tegelijk: het bezoek van de magiërs aan het pasgeboren 'koningskind' (ons huidige driekoningenfeest), de doop van Jezus in de Jordaan en de bruiloft te Kana (het eerste openbare optreden van Jezus).

Vermoeid van alle decemberfeesten en de jaarwisseling is de Kerststal wellicht al opgeruimd en dat zou jammer zijn want als kind vond ik het 'boeiend' dat de beeldjes van de drie 'koningen' die wat verder weg van de kribbe stonden elke dag een stukje dichterbij werden gezet en uiteindelijk dan op 6 januari aankwamen daar waar de ster stil bleef staan. Zij zijn de enigen die bij die kerststal in beweging komen zo lijkt het. Dat reizen en onderweg zijn, in beweging, dat spreekt me aan.

Vandaag dus het verhaal over de pasgeborene, nu door de ogen van de evangelist Mattheus waarin magiërs, later wijzen genoemd en weer later koningen Jezus bezoeken en geschenken brengen. Een ander verhaal dan op kerstavond van de evangelist Lukas waarin een engel herders in het veld aankondigt dat voor hen een redder is geboren, de Messias.' Zij krijgen dit goede nieuws zomaar in de schoot geworpen, ze hoeven er niets voor te doen en zoeken hoeven ze ook al niet. Bethlehem is vlakbij. Nee, dan de magiërs, die een reis maken van misschien wel twee jaar, zo wordt verondersteld.

We hebben al die personages en dieren uit die twee geheel van elkaar verschillende geboorteverhalen als versteende beelden in de kerststal gebroederlijk bijeen gezet en dat laten we maar zo.

Het verhaal van de magiërs spreekt me om nog een reden aan. Het zit boordevol symboliek en de folklore heeft daar in de loop der eeuwen nog het nodige aan toegevoegd. Wellicht spreekt het Driekoningenfeest in onze omgeving niet zo tot de verbeelding, maar in Maastricht, Tilburg en 's-Hertogenbosch trekken jaarlijks levende driekoningenstoeten door de binnenstad. En het 'driekoningen-zingen' (waarover straks meer) in Brabant is in het jaar 2012 toegevoegd aan de inventarislijst van het immaterieel erfgoed van de

UNESCO.

Op de voorkant van het vieringenboekje treffen we een van de eerste afbeeldingen aan van drie magiërs, drie wijzen, een mozaïek in de basiliek Sant' Appolinare Nuovo in Ravenna (midden 6e eeuw). In nog oudere afbeeldingen zijn het er soms 2, soms 4 en zelfs 12.

Net niet te zien is dat boven hen in het mozaïek drie namen staan Caspar, Melchior en Balthasar. Ze dragen geen kronen zoals het koningen betaamt maar een Phrygische muts zoals gedragen werd in het toenmalige Klein Azië. Je kunt zien dat ze een ster volgen en geschenken brengen aan de pasgeborene.

Wie hopen ze te vinden, waarnaar zijn ze op zoek? Wat nemen ze mee na hun bezoek?

We kunnen die vragen ook aan onszelf voorleggen. Wie hopen wij te vinden? Waarnaar zijn wij ten diepste op zoek? Wat hopen wij mee te nemen en... welke ster volgen wij?

'Halen en brengen' is het thema van de viering. Zullen we ons laten meenemen op de reis van de wijzen die ene ster achterna? Wie weet waar we uitkomen.

Lezing: Mattheüs 2: 1-12 (NBV)

Toen Jezus geboren was in Betlehem in Judea, tijdens de regering van Herodes, kwamen er magiërs uit het Oosten in Jeruzalem aan. Ze vroegen: 'Waar is de pasgeboren koning van de Joden? Wij hebben namelijk zijn ster zien opgaan en zijn gekomen om hem eer te bewijzen.' Koning Herodes schrok hevig toen hij dit hoorde, en heel Jeruzalem met hem. Hij riep alle hogepriesters en Schriftgeleerden van het volk samen om aan hen te vragen waar de messias geboren zou worden. 'In Betlehem in Judea,' zeiden ze tegen hem, 'want zo staat het geschreven bij de profeet: "En jij, Betlehem in het land van Juda, bent zeker niet de minste onder de leiders van Juda, want uit jou komt een leider voort die mijn volk Israël zal hoeden."' Daarop riep Herodes in het geheim de magiërs bij zich; hij wilde precies van hen weten wanneer de ster zichtbaar geworden was, en stuurde hen vervolgens naar Betlehem met de woorden: 'Stel een nauwkeurig onderzoek in naar het kind. Stuur mij bericht zodra u het gevonden hebt, zodat ook ik erheen kan gaan om het eer te bewijzen.' Nadat ze geluisterd hadden naar wat de koning hun opdroeg, gingen ze op weg, en nu ging de ster die ze hadden zien opgaan voor hen uit, totdat hij stil bleef staan boven de plaats waar het kind was. Toen ze dat zagen, werden ze vervuld van diepe vreugde. Ze gingen het huis binnen en vonden het kind met Maria, zijn moeder. Ze wierpen zich neer om het eer te bewijzen. Daarna openden ze hun kistjes met kostbaarheden en boden het kind geschenken aan: goud en wierook en mirre. Nadat ze in een droom waren gewaarschuwd om niet naar Herodes terug te gaan, reisden ze via een andere route terug naar hun land.

De vierde koning

Aan het einde van de negentiende eeuw is een legende ontstaan die spreekt van een vierde koning. Zijn naam is Artaban. Dit is zijn verhaal:

Ook Artaban heeft de ster aan de hemel gezien, die de geboorte aankondigt van de nieuwe koning. Hij heeft met zijn drie vrienden afgesproken om bij het verschijnen van die ster allemaal naar Babylon te reizen, om vandaar gezamenlijk verder te gaan naar het koningskind.

Artaban heeft zijn huis verkocht. Van de opbrengst heeft hij edelstenen gekocht als geschenk.

En dan gaat hij op weg naar Babylon om daar zijn vrienden te ontmoeten.

Maar al gauw komt hij langs de kant van de weg een kind tegen dat hulp nodig heeft. Hij besluit het kind te helpen en brengt het naar een nabijgelegen dorp waar hij iemand zoekt die voor het kind wil zorgen. En hij geeft een van zijn edelstenen weg om de kosten voor die zorg te helpen dragen. Als hij dan eindelijk in Babylon aankomt, blijken zijn vrienden al te zijn vertrokken.

Artaban reist hen achterna, maar steeds opnieuw komt hij mensen tegen die zijn hulp nodig hebben; en elke keer besluit hij te helpen; daardoor wordt zijn voorraad edelstenen kleiner en kleiner.

Als hij eindelijk in Bethlehem aankomt heeft hij nog maar één edelsteen. Voor een huis staat een vrouw met een kind op de arm. Zij heeft zijn vrienden gezien, zegt ze, ze waren op zoek naar een kind. Na een paar dagen zijn ze weggegaan, en kort daarna zijn de vader en de moeder met het kind plotseling weggetrokken, alsof ze op de vlucht waren.

Dan klinkt er een geschreeuw 'de soldaten van Herodes, zij willen onze kinderen doden.'

De vrouw wordt doodsbleek en vlucht weg in de donkerste hoek van haar huis.

Artaban blijft in de deuropening staan als de soldaten er aankomen en zegt vriendelijk tegen de hoofdman dat er hier geen kinderen zijn. En als blijk van respect geeft hij hem zijn laatste edelsteen. Begerig neemt de hoofdman de steen aan. en zegt tegen zijn mannen: 'verder, hier hebben we niets te zoeken'.

Nu heeft Artaban geen edelstenen meer. Als hij een familie ontmoet waarvan de vader als slaaf verkocht is weet hij eerst niet hoe hij kan helpen. Dan bedenkt hij dat hij de man vrij kan kopen met zijn eigen vrijheid. Hij wordt slaaf in plaats van die man.

Vele, vele jaren is Artaban slaaf. Pas na meer dan dertig jaar komt hij vrij.

Dan hoort hij een stem die hem oproept om naar Jeruzalem te gaan. Daar aangekomen is de stad in rep en roer. Er is een man ter dood veroordeeld die zich de koning der Joden zou hebben genoemd. Zou hij het sterrenkind dan toch nog ontmoeten, vraagt hij zich af?

Meegezogen door een massa mensen is hij op weg naar Golgotha als Jezus overlijdt en de aarde hevig beeft. Te laat, denkt Artaban, ik ben te laat om de koning te ontmoeten.

Door de aardbeving vallen er overal stenen naar beneden en dan wordt hij getroffen door zo'n steen. Hij valt om en alles wordt donker.

In die duisternis hoort hij een stem die zegt 'denk niet dat je te laat bent en dat je me nooit hebt ontmoet; je hebt me al je hele leven ontmoet; ik had honger en je gaf mij te eten, ik had dorst en je gaf mij te drinken; ik was een vreemdeling, en je nam mij op, ik was ziek en je hebt me bezocht, ik was naakt, en je hebt me gekleed; al wat je in je leven voor anderen hebt gedaan, dat heb je voor mij gedaan.'

Artaban, het verhaal van de man die overal te laat kwam of juist niet; omdat hij er voor iedereen was.

Overweging:

Ik vertel u een ervaring van vrienden uit Duitsland vlak over de grens precies een jaar geleden met Driekoningen.

Onverwacht wordt aangebeld. Zij doen open en daar staan drie kinderen welgeteld en een papa daarbij. De kinderen hebben zich verkleed als koningen en een draagt een stok bij zich met een ster erop. Ze beginnen zomaar ongevraagd een liedje te zingen. Eenmaal uitgezongen zeggen mijn vrienden dat ze het heel mooi vinden. De kinderen glunderen bij deze complimenten maar ze blijven staan en toveren een plastic boodschappentas te voorschijn. Daar moet iets in begrijpen ze.

Ze proberen nog tegen te werpen: 'We dachten dat de drie koningen iets kwamen brengen.....', maar dat is aan dovemansoren. Wat er dan in die plastic tas moet? Nou, het liefst geld, maar snoep mag ook. Ze proberen het met enkele mandarijnen maar dat is toch niet helemaal de bedoeling.

Dan tovert de papa van de kinderen uit zijn jaszak een krijtje tevoorschijn en hij kalkt op de deurpost de cijfers en letters 20 + C + M + B + 17 precies zoals afgedrukt in het vieringenboekje. En verder gaan ze.... alle deuren langs.

Kwamen ze nu iets brengen of halen? En wat moet die driekoningen graffiti op de deurpost?

Zo'n tweeduizend jaar geleden wordt ook aan de deur geklopt want in het evangelie van Mattheüs staat: 'de magiërs (de wijzen) gingen het huis binnen en vonden het kind met Maria, zijn moeder.'

Maar voor ze in Betlehem aankomen laat die ster, die de weg wijst als een soort routebegeleider, ze een

omweg maken naar koning Herodes.

Het lijkt wel opzet of het zou moeten zijn dat je een aangekondigde koning uiteraard eerder zoekt in het centrum van de macht, Jeruzalem, en niet in het letterlijk lager gelegen onbeduidende Betlehem in een gewoon huis. Het blijkt een risicovolle reis te worden.

Waar de pasgeboren koning van de Joden is? vragen de magiërs aan Herodes. Alleen al die vraag zorgt voor de nodige onrust 'want Herodes weet van niks, schrikt hevig en heel Jerusalem met hem.' Dus niet hij alleen maar het hele politieke en religieuze establishment om hem heen die in de macht deelt en dat is een knechtende macht.

Hier zijn en deze vraag stellen is gevaarlijk. Alsof je zomaar kunt aankloppen bij de president van Syrië, de leider van Noord Korea, de religieuze leider in Iran en dit lijstje is aanzienlijk uit te breiden met o.a. Libië, Myanmar, Jemen..., om te melden dat het wel gedaan is met jouw macht, deze macht - want dat is de kern van de boodschap! - omdat er een ander soort koningschap, een andere macht zit aan te komen van een geheel andere snit omdat die bevrijden zal in plaats van onderdrukken, leven geven zal in plaats van levens nemen. De vileine Herodes vraagt nog om hem te komen informeren, zodat hij het gevonden kind ook eer kan bewijzen.

Waren die magiërs nu ontzettend naïef of ontzettend moedig? We zijn ze 'wijzen' gaan noemen! Ze keren niet terug naar deze dictator en... ook Jozef, Maria en het kind vluchten even later....naar Egypte (Matth. 2, 13-14). Herodes laat vervolgens alle pasgeboren jongetjes onder de twee jaar in Betlehem en omgeving ombrengen (Matth. 2, 16).

Dit doen onderdrukkende heersers en dictators wanneer aan hun macht wordt geknabbeld.

Herodes staat model voor al die machthebbers die nietsontziende onderdrukking en terreur uitoefenen waardoor mensen op de vlucht slaan zoals ook nu in Syrië, Jemen, Myanmar (Birma).

Vaak zijn kinderen het slachtoffer. Ze krijgen bomgordels omgehangen, worden gedrogeerde kindsoldaten, zijn levend schild, komen om door gifgas of verdrinken op de vlucht over zee.

Degenen die het redden zijn nog lang niet veilig. Geroofde, ontnomen toekomst! Vermoorde onschuld! Toen is vandaag. Vandaag was toen.

Jezus is vluchtelingenkind en ontkomt aan de moordende hand van Herodes maar zal drieëndertig jaar later alsnog uitgeleverd worden aan de heersende macht en het leven laten aan het kruis.

Onderdrukkende macht verdraagt geen bevrijdende tegenmacht.

Mattheus weet hoe het afloopt en schrijft dit verhaal over de wijzen en hun zoektocht, hun reis, terugblikkend.

Die merkwaardige en voor een pasgeborene onbegrijpelijke geschenken: goud, wierook en mirre onthullen nu hun diepere symbolische betekenis: Goud, een geschenk een koning waardig, wierook om God te eren, symbool van zijn aanwezigheid, en mirre voor de balseming van de dode. Geschenken als een getuigenis achteraf: Dit kind zal laten zien waar bijbels koningschap voor staat. Dit kind laat zien wat 'God' zeggen betekent; dit kind zal door deze weg te gaan alsnog geslachttofferd worden door onderdrukkende macht die geen bevrijdende tegenmacht verdraagt. Hij zal sterven en gebalsemd met mirre worden begraven. Vandaag is niet anders dan toen.

Die ster van die magiërs achterna gaan en dit kind eer bewijzen lijkt een geloofsbelijdenis en een religieus én politiek statement. Hier moet je zijn... niet daar!

Mattheüs confronteert ons met vragen als: Weet welke ster je achterna gaat en met welk verhaal, met welke macht je je identificeert. Het is niet zo vanzelfsprekend als het lijkt en de juiste keuzes maken duurt, wie weet, een levensreis lang.

In ons leven zal het gebeuren en gebeurd zijn dat je niet zeker bent welke ster te volgen, met welke macht je te verbinden, op je werk, in politieke keuzes, en je maakt wel mee dat je je verbonden hebt aan mensen of groeperingen die meer van je leven nemen dan geven, die je eerder beklemmen en beknellen dan bevrijden, die macht over je uitoefenen die je als onderdrukkend ervaart.

Soms wend je je af van eerder gemaakte keuzes en blijkt je 'routebegeleider' even niet zo betrouwbaar geweest. Niet alleen de magiërs maken een omweg. Maar ze weten waarnaar ze op zoek zijn en hebben vertrouwen in de belofte van de profeet Micha (5,1) dat uit Juda een leider voortkomt die, zo staat er, 'mijn volk Israël zal hoeden.' Aan zo'n leider wil je je wel verbinden; een die hoedt en behoedt. De wereld

snakt ernaar.

Drie kinderen en een papa daarbij. De kinderen hebben zich verkleed als koningen: een in het wit, een in het rood, een in het groen zoals op de afbeelding van het mozaïek in de basiliek Sant' Appolinare Nuovo in Ravenna. Wit symbool van reinheid, rood symbool voor martelaarschap en groen symbool van het leven, het nieuwe leven dat altijd doorgaat.

De papa van de drie kinderen kalkt cijfers en letters op de deurpost en het doet denken aan de met bloed besmeurde deurposten voordat Mozes met het onderdrukte volk wegtrekt uit de onderdrukking in faraoland.

De verderfengel gaat de deuren voorbij waarvan de deurposten besmeurd zijn met het bloed van een lam. De onderdrukkers echter worden getroffen met tien plagen, zelfs de dood waart rond.

C + M + B schrijft papa met een krijtje, Christus Mansionem Benedicat, wat betekent 'Christus zegene dit huis.'

Een eeuwenoude huiszegen die niet van de deur verwijderd wordt maar aan zon en regen wordt prijsgegeven. En volgend jaar opnieuw. Tussen de letters kruisjes die verwijzen naar de kruisdood.

Het is nogal wat wanneer je huis hiermee gezegend wordt ten teken dat jouw huis een huis van vrede is, bewoond door mensen die mensen behoeden. De ster van Betlehem is aan de deur geweest.

Een onschuldig ogend kinderfeest blijkt een vlijmscherpe herinnering aan de keuzes die we kunnen maken en waar die voor staan. Het is een vindplaats van diepe betekenis.

Artaban gaat in het verhaal van de vierde koning ook op zoek, een leven lang. En aan het eind van zijn reis hoort hij: 'Denk niet dat je te laat bent en dat je me nooit hebt ontmoet, je hebt me al je hele leven ontmoet'. Door er te zijn voor de ander, door elkaar te hoeden, te behoeden, te doen leven.

Ad de Gruijter 7-1-2018

20 C + M + B 18

CHRISTUS MANSIONEM BENEDICAT

Caspar

Melchior

Balthasar